

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ COVID-19 BİLİMSEL DANIŞMA KURULU RAPORU

İSTANBUL İÇİN YENİDEN AÇILMANIN AŞAMALARI

İÇİNDEKİLER:

YÖNETİCİ ÖZETİ	2
1. GİRİŞ: AŞAMALI YENİDEN AÇILMANIN İLKELERİ	3
2. AÇILMA AŞAMALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	6
3. ANA BAŞLIKLAR HALİNDE AÇILMA AŞAMALARI	10
4. SONUÇ	26
EK : YENİDEN AÇILMADA RİSK DEĞERLENDİRMESİ	27

Rapor Ekibi:

Uzman Dr. Melahat Cengiz	Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Uzmanı – İstanbul Tabip Odası
Prof. Dr. Nilay Etiler	Halk Sağlığı Uzmanı - İstanbul Tabip Odası
Prof. Dr. Zeki Kılıçaslan	Göğüs Hastalıkları Uzmanı - İstanbul Tıp Fakültesi
Uzman Dr. Evindar Karabulut	Psikiyatrist ve Psikoterapist – Türk Psikiyatri Derneği
Prof. Dr. Seval Sözen	Çevre Mühendisi – İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Gülden Çelik	Mikrobiyoloji / Viroloji Uzmanı – Bahçeşehir Üniversitesi Tıp Fakültesi

19 Mayıs 2020, İstanbul

YÖNETİCİ ÖZETİ

COVID-19 pandemisinde belirli bir aşamaya gelinmiş durumdadır. Tekrar normal hayata dönme süreci aşamalı olarak, hem ulusal hem de yerel düzeyde ve halk sağlığı biliminin ilkeleri doğrultusunda planlanması ve her yeni normalleşmeye yaklaşma adımını dikkatle değerlendirip yeni aşamaya belirli şartları sağlamadan geçilmemesi gerekir.

Yeniden açılma sürecinde yaşanacak olumsuzluklar, COVID-19 olgularında yeniden artışa yol açma tehlikesi taşımaktadır. Bu nedenle atılacak her adım, bugüne kadar harcanan onca emeğin ve çabanın boşa gitmemesi, tekrardan başa dönmek için son derece önemlidir.

İstanbul hem önemli büyüklükte bir nüfusa sahip bir metropol olarak hem de salgından en çok etkilenen il olması nedeniyle ayrı bir yeniden açılma programına sahip olmalıdır. Yeniden açılma sürecini İstanbul ili özelinde değerlendiren bu raporda, konuyla ilgili yetkin kuruluşlar ve bilim dünyası tarafından önerilen bilimsel ölçütler temelinde il düzeyindeki adımların öngörülmesi amaçlanmıştır.

Raporun içeriğinde ilk olarak, yeniden açılma sürecinde uygulanması gereken yöntem ve kriterlere yer verilmiştir.

İkinci başlık olarak, 4 aşama olarak belirlenen açılma süreçlerinin genel koşulları, her bir aşamadaki genel yaklaşım konuları yer almaktadır. Buna göre, yeniden açılmanın başlangıcı olan 1. Aşamada, salgının kontrol altına alınmış olması gerekir. Bu noktada en temel ölçüt salgının yayılma hızının düşmüş olmasıdır. 1. Aşama, küçük işyerlerinin açılabilmesi, az sayıda (<10 kişi) kişinin bir arada olacağı faaliyetlere izin verilebileceği ancak risk gruplarının korunmasının devam ettiği bir başlangıçtır.

İlk aşamada 14 gün boyunca yeni olgu sayısının azalması, tüm temaslılara test yapılması, yeni olguların %90 oranına bu temaslılardan saptanması durumunda, 2. Aşamaya geçiş söz konusu olabilmektedir. İkinci aşama, olgu sayılarının azalması ve salgının kontrol altında olduğu ancak temkinli olmayı gerektiren bir aşamadır. Burada, açılma biraz daha genişletilir.

İkinci aşamanın 8-16 hafta boyunca devam etmesiyle 3. Aşamaya geçilir, bu aşama tüm işyerlerinin açıldığı, riskli grupların toplumsal yaşama katıldığı ama halen kişisel hijyen önlemlerinin devam ettiği aşamadır. Dördüncü aşama ise, aşının bulunduğu, uygulandığı ama “yeni normal” olarak adlandırılan dönemin başladığı bir dönemdir. Bu aşamalar sırasında yeni olgu sayısında artış olmasıyla bir önceki aşamaya geri dönüş yapılmalıdır.

Raporun bir sonraki bölümünde, ana başlıklar altında işyeri, kurum ve faaliyetlerin [açılma aşamaları](#) ve dikkat edilmesi gereken özellikleri içeren bir tablo verilmiştir. Bu tablo [Ek](#)'te sunulan risk değerlendirmesi yöntemiyle hazırlandığı için iki bölüm bir arada değerlendirilebilir. Ek tablo olarak raporda yer verilen risk değerlendirmesinde her bir işyeri, kurum ve faaliyet için temas yoğunluğu, temas sayısı, riskin önlenabilir olması ve etkilenecek nüfusun büyüklüğü dikkate alınarak bir risk değerlendirmesi yapılmıştır.

Raporda vurgulanan diğer bir nokta da, yeniden açılma süreçlerine toplumun gerek bireysel gerekse kurumsal olarak etkin katılım ve böylece katkısının önemidir. Toplumdaki bireylerin aşamalar hakkında aydınlatılması, her bir aşamanın önemi konusunda bilgi verilmesi, yerel yönetimler başta olmak üzere tüm tarafların sürece katılım ve katkısının mümkün hale getirilmesi, salgınla başa çıkmak için önemli bir koşuldur.

1. GİRİŞ: AŞAMALI YENİDEN AÇILMANIN İLKELERİ

COVID-19 salgınının kontrol altına alınmasıyla “yeniden açılma” süreçlerinin başlaması gündeme gelmiştir. Kısaca “yeniden açılma” diye adlandırılan terim, salgının ülkemize girdiği ve yükselişe girdiği zamandan itibaren çeşitli kurum/kuruluşların işyerlerinin kapatılması ya da çeşitli faaliyetlerin durdurulması sonrası geri dönüş sürecini tanımlamaktadır.

Yeniden açılma süreçlerinin nasıl olması gerektiği konusunda yetkin kuruluşlar (Dünya Sağlık Örgütü vb) ve bilimsel çalışmalar, açılmanın halk sağlığı açısından bazı ilkelerinin olduğuna işaret etmektedir. Bunlar, aşamaların belirlenmesinde epidemiyolojik ölçütlerin kriter olarak alınması, yerel özelliklerin dikkate alınması gerekliliği, toplumun sürece etkin bir biçimde katılması olarak özetlenebilir.¹

- *Yeniden açılmanın aşamalarının belirlenmesinde epidemiyolojik ölçütler temel kriter olmalıdır.*

Aşamalı ve kontrollü yeniden açılım ve kısıtlamaların kaldırılmasında aşamalar arası geçişler ve süreler, salgının toplumda ne kadar kontrol edilebildiğini göstermek açısından önemlidir. Açılma sırasında gözlenen yeni olgu sayıları dikkatle takip edilmeli bunun üzerinden açılmanın etkisi gözlenerek yeni adımlara karar verilmelidir. Bu bağlamda, büyük ölçekte olan, geniş kitleleri etkileyebilen açılmalar, aşamalı olarak yapılmalı, her bir adımın etkisinin net bir biçimde görülebilmesi için 2 hafta gibi izleme süresinden sonra bir sonraki aşamaya geçilmelidir. Ayrıca geçişler iki yönlü bir süreç olmalı ve gerektiğinde hızla geri adım atılmalıdır.

Yeniden açılmada en düşük riskli etkinliklerden, nüfus yoğunluğu düşük olan bölgelerden ve en düşük riskli yaş gruplarından başlanmalıdır. Bu nedenle, ilk olarak insanların fiziksel mesafe (>1 m) kuralına uyarak kamusal alanların kullanmaya başlaması, ama diğer yandan yüksek riskli etkinlikler – bar ve lokantaların açılması, okullar, temel olmayan ürünlerin satış yerleri vb. daha ileri bir tarihe bırakılmalıdır.²

Dünya Sağlık Örgütü, geniş ölçekli kısıtlamaların kaldırılmasına başlanması için altı kriter tanımlamıştır. Ülkeler aşağıdaki kriterleri karşılamış olmalıdır³:

1. COVID-19 geçişinin kontrol altında olduğunu gösteren kanıtların olması,
2. Tanı, izolasyon, test, temaslı takibi ve karantina için halk sağlığı ve sağlık sistem kapasitelerinin yeterli olması,
3. Yüksek duyarlılığı olan ortamlarda -huzurevleri, zihinsel özürllüler için bakım evleri vb- patlama riskinin en aza indirilmesi,
4. İşyerlerinde fiziksel mesafe, el yıkama, solunum hijyeni ve vücut ısısının izlenmesi dahil koruyucu önlemlerin uygulanıyor olması,
5. Yüksek bulaşma riskli olan topluluklardan vaka gelmesi riskinin yönetiliyor olması,
6. Toplumun söz hakkı olması ve geçişlerde aydınlatılması, sürecin bir parçası olması ve katılımının olması

Bir aşamadan diğer bir aşamaya geçiş sürelerinde epidemiyolojik açıdan kesin kriterler şunlardır⁴:

Kesin kriter:

- En az 14 gün boyunca test sayısının artmasına rağmen olgu sayısının azalması veya sabit test sayısına rağmen pozitiflik oranının azalması

Güçlendirici kriterler:

¹ Strengthening and adjusting public health measures throughout the COVID-19 transition phases. Policy considerations for the WHO European Region, 24 April 2020

² Strengthening and adjusting public health measures throughout the COVID-19 transition phases. Policy considerations for the WHO European Region, 24 April 2020

³ Strengthening and adjusting public health measures throughout the COVID-19 transition phases. Policy considerations for the WHO European Region, 24 April 2020

⁴ COVID-19 Sırasında Aşamalı Yeniden Açılmanın Halk Sağlığı İlkeleri. İstanbul Büyükşehir Belediyesi COVID-19 Bilimsel Danışma Kurulu. 3 Mayıs 2020, İstanbul.

- En az 14 gün boyunca ölümlerin azalması
- Sağlık çalışanı enfeksiyonlarının azalması

Yeni olgu sayılarında azalmanın yanı sıra olguların en az %90'nın temaslı takipleri ile tespit edilmesi, salgının kontrol altında olması açısından önemlidir⁵.

- *İstanbul için ayrı bir plan yapılmalıdır.*

Yeniden açılma uygulamaları illerin durumlarına göre farklılık göstermelidir. Salgının yaklaşık 1. ayında (10 Nisan) İstanbul'daki vaka sayısının toplam vaka sayısının %60'ı olduğu ifade edilmiştir. Bugün vaka sayısının %60'dan daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

- *Şeffaflık hala önemlidir ve hatta bugün daha da önem kazanmıştır.*

Kesin olguların en az %60'nın olduğu belirtilen İstanbul için yeniden açılma sürecinde yerel yönetime bilgi verilmesi ve görüşünün alınması çok büyük önem taşımaktadır. DSÖ'nün olası olgu tanımına uygun kesin ve doğru veriler İstanbul için her gün verilmeli ve benzer şekilde bu veriler diğer şehirler için de ulaşılabilir olmalıdır.

- *Toplumun sürece katılımını sağlamak için toplumla iletişim etkin bir şekilde yürütülmelidir.*

Yeniden açılma aşamalarında da toplum önemli unsurdur ve toplumdaki kişilerin davranışları ile şekilleneceği unutulmamalıdır. Açılma sürecinin her şeyin salgın öncesi döneme dönüldüğü bir süreç olmadığı, aşamalar sırasında uygulanacak önlemler olduğu, açılma sürecinde ortaya çıkacak olumsuzlukların aşamaları geriye döndüreceği toplum tarafından bilinmelidir.

Aşamalar belirlendikten sonra toplumla paylaşılmalı ve toplumun katılımına izin verilmelidir. Alınan önlemlerin nedenleri/gerekçeleri açıklanarak aşamalara uymaları beklenmelidir. Neden-sonuç ilişkisi açıklanmadan sadece kesin tarih verilmesi insanlarda beklentinin yükselmesine neden olmaktadır. Toplumu, sürecin bir parçası olarak kabul edilmesi ve sürece katılımının sağlanması, geçiş aşamaları ile ilgili yeterince aydınlatılması çok önemlidir.⁶ Aksi halde, koruyucu önlemleri uygulama konusunda insanlarda bir gevşeme ortaya çıkabilir ki bu durum açılma aşamalarında duraklama ya da geri dönüş ile sonuçlanır.

MEVCUT VERİLER ÜZERİNDEN İSTANBUL'DA SALGININ DURUMU

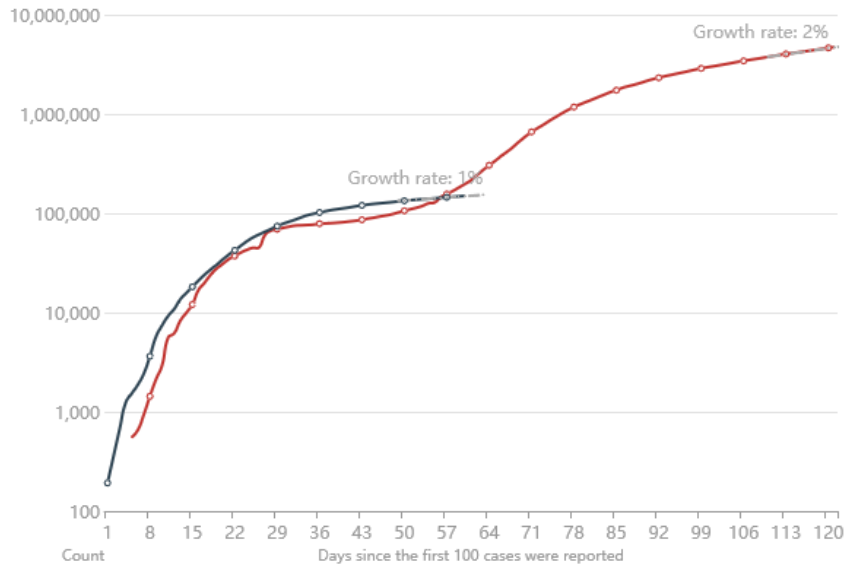
Türkiye genelinde seçilmiş bazı verilerin rutin olarak açıklanması yanında İstanbul'a dair neredeyse hiçbir veri mevcut değildir.

Eldeki kısıtlı veriler üzerinden yapılan değerlendirmeye kriterlerin karşılanıp karşılanmadığı incelendiğinde, yeni olgu sayısında Türkiye genelinde Nisan ayı ortalarından itibaren azalmanın başladığı ancak Mayıs ayının 2. haftası salgının büyümesinin durduğu gözlenmektedir (Şekil 1). Diğer yandan test sayılarının arttığı ve olgu sayılarının azaldığı da bildirilmektedir. Test sayılarının ne kadarının mükerrer olduğu bilinmemekle birlikte, genel olarak koşulu karşıladığı varsayılabilir.

Diğer bir kriter olan ölüm sayılarında azalma, Türkiye genelinde söz konusudur ancak yine İstanbul'a dair bir veri mevcut değildir. Ancak İBB Mezarlıklar Müdürlüğü'nün verilerinden hareketle yapılan değerlendirmelere göre, son 14 günde İstanbul'daki ölüm sayısında azalma görülmektedir. Diğer bir kriterde bahsedilen sağlık çalışanları arasında hastalanma sıklığı da bilinmemektedir.

⁵ <https://www.cbc.ca/news/canada/toronto/covid-19-coronavirus-may-14-ontario-reopening-testing-1.5569285>

⁶ Strengthening and adjusting public health measures throughout the COVID-19 transition phases. Policy considerations for the WHO European Region, 24 April 2020

Şekil 1. Türkiye’de ilk 100 olgu görüldükten sonra salgının yayılma hızı⁷

⁷ <https://coronavirus.1point3acres.com/en/world>

2. AÇILMA AŞAMALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Yeniden açılmanın dört aşaması tanımlanmıştır. Bu yeni virüse ait direkt etkili ilaç ve aşı çalışmaları sürmektedir ancak ne zaman devreye girecekleri bilinmemektedir. Aşama 1’de salgının kontrol altına alınmış ve yayılımın yavaşlamış olması gereklidir. Her aşamanın kriterleri tabloda tanımlanmıştır.

Türkiye, eldeki kriterler göz önünde bulundurulduğunda yeniden açılmanın 1. aşaması için koşulların karşılandığı görülmektedir.

**YENİDEN AÇILMANIN, COVID 19’UN
YENİDEN YAYILMASINA NEDEN
OLABİLECEĞİNİ UNUTMAYIN!**

Herhangi bir başarısızlık durumunda önceki aşamaya geri dönülür.

	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3	Aşama 4
Yeniden açılma için temel tanımlar ⁸	Başlangıç aşaması	Temkinli aşama	Tetikte aşama	Yeni normal dönem
Aşamaların koşulları ⁹	1.Aşama açılım için salgın kontrol altına alınmış ve yayılım yavaşlamış olmalıdır. Bu aşamanın ölçütü yayılma ölçütü (R_0) ile belirlenir. R_0 en fazla 1 veya 1’den küçük olmalıdır ($R_0 \leq 1$). Bu durum bir hastanın en fazla bir kişiyi enfekte ettiğini göstermektedir. Eğer bu değer 2 ise “her 1 hasta 2	2.Aşama aşağıdaki 4 kriterin aynı anda gerçekleşmesi durumu için geçerlidir: 1. 14 gün boyunca yeni olgu sayısında azalma olması 2. Tüm COVID-19 belirtisi olanlara ve temaslılarına test uygulanması 3. Sağlık sisteminin tüm hastalara bakım sağlayabilmesi	3.Aşama, 2.Aşamadaki 4 koşulun da 8-16 hafta boyunca sürdürülebilmesi durumunda geçerlidir.	4.Aşama aşının bulunması veya toplum bağışıklığının kazanılması durumudur.

⁸ <https://www.mass.gov/info-details/reopening-four-phase-approach#overview->

⁹ John Hopkins Bloomberg School of Public Health, Center for Health Security, Public Health Principles for a Phased Reopening During COVID-19: Guidance for Governors, Erişim Tarihi: 25.04.2020, https://www.centerforhealthsecurity.org/our-work/pubs_archive/pubs-pdfs/2020/200417-reopening-guidance-governors.pdf

	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3	Aşama 4
	kişiyi enfekte ediyor” anlamını taşımaktadır.	4. Temaslı taramasının yeterli kapasitede yürütülebilmesi		
Genel Özellikler ¹⁰	Seçilmiş küçük işyerleri açılabilir, küçük (10 kişiden az) ölçekli toplantılara izin verilir.	Daha fazla sayıda işyeri açılır, daha fazla sayıda kişinin toplanmasına izin verilir.	Toplanma açısından daha fazla rahatlama sağlanır, tüm işyerleri açılabilir.	
GENEL ÖNLEMLER				
	Hassas/riskli gruplara (65 yaş üstü, KOAH, hipertansiyon, hemodiyaliz, bağışıklık sistemini baskılayan tedavi alan hasta grupları) koruma sağlanmalıdır. Fiziksel mesafe kuralı (en az 1 m) uygulanmalıdır. Kişisel hijyen (el hijyeni: su ve sabunla 20 saniye yıkamak/alkol bazlı el dezenfektanı kullanmak; solunum hijyeni: tek kullanımlık mendil kullanılması, olmadığı koşullarda kol dirseğine hapsiirmek/öksürmek; maske kullanımı v.d.) kuralları sürdürülmelidir. Temizlik kuralları (Su ve deterjanla genel temizliğin yapılması ve sık dokunulan yerlerin uygun dezenfektan ile dezenfeksiyonu) uygulanmalıdır. Çalışanların kontrolü (ateş, hastalık belirtisi ve işe devamsızlık takibi) sağlanmalıdır.			
Risk grupları için önlemler	65 yaş üstü ve 20 yaş altı gruplara günün belirli saatlerinde kısıtlı olmak üzere izin verilebilir. Örneğin, 65 yaş üstü için saat 06.00-08.00, 20 yaş altı için 13.00-15.00 arası uygulanabilir. Bu süreçte fiziksel mesafeye dikkat etmek ön koşul olmalıdır.		65 yaş üstü ve 20 yaş altı grupların sokağa çıkma kısıtlaması fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarını kesintisiz sürdürmek koşuluyla kaldırılabilir.	65 yaş üstü aşılmalıdır.
Bireyler için önlemler	• Kişisel hijyen kuralları kesintisiz sürdürülmelidir. • Riskli gruplar evde kalmaya devam etmelidir. • Kamusal alanlarda (park, açık alanlar) en az 1 m fiziksel mesafe korunmalıdır.	• Kişisel hijyen kuralları kesintisiz sürdürülmelidir. • Riskli gruplar evde kalmaya devam etmelidir. • Kamusal alanlarda (park, açık alanlar) en az 1 m fiziksel mesafe korunmalıdır.	• Kişisel hijyen kuralları kesintisiz sürdürülmelidir. • Riskli gruplar dışarı çıkabilir.	• Kişisel hijyen kuralları kesintisiz sürdürülmelidir. • Riskli gruplar dışarı çıkabilir.

¹⁰ Ontario. <https://files.ontario.ca/mof-framework-for-reopening-our-province-en-2020-04-27.pdf>

	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3	Aşama 4
	• Uygun fiziksel mesafenin sağlanamadığı durumlarda 10'dan fazla kişinin olduğu sosyal ortamlardan kaçınılmalıdır. • Gereksiz seyahatlerden kaçınılmalıdır. • Prevalansın yüksek olduğu yerlerden gelenlere 14 gün karantina uygulanmalıdır.	• Kişisel hijyen ve fiziksel mesafe kuralları uygulanmak suretiyle 50 kişiye kadar toplanmaya izin verilebilir. • Seyahat sınırlaması kaldırılabilir. • Prevalansın yüksek olduğu yerlerden gelenlere 14 gün karantina uygulanmalıdır. •		
İşyerleri için önlemler	• Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. • Uzaktan çalışması uygun olanların evden çalışması sağlanmalıdır • Hassas /riskli grupların çalışması kısıtlanmalıdır. • Kapalı ortamdaki ortak alanlar (yeme-içme amaçlı) kapatılmalıdır. • 10 kişiden fazla toplantı yapılmamalıdır.	• Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallar sürdürülmelidir. • Evden çalışma özendirilmelidir. • 60 yaş üstü kronik sağlık sorunları olanların çalışma kısıtlamalarına devam edilir. • 50 kişiyi aşan toplantılara izin verilmez. • Seyahat sınırlaması kaldırılabilir. •	• Eski çalışma koşullarına dönebilir.	
PSİKOSOSYAL SORUNLAR VE ÖNLEMLERİ				
Sorunlar	• Geniş toplumu etkileyen ruhsal, davranışsal zorluklar • Salgın ve etkilerine yönelik belirsizlik nedeniyle ruhsal etkilenme	• Yeni davranış modellerinde uymada zorluk. • Sosyal mesafe, izolasyon ve yeni kurallara adaptasyon sürdürmede zorluk	Eski yaşama dönüş için uygulamaları	

	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3	Aşama 4
	• Dedikodu, manüpülatif bilgilere inanmada artış • Bilimsel dayanağı olmayan tedavi yöntemlerine talep artışı • Toplumsal kurallara uymada zorluk • Sık görülen ruhsal tepkilerde artış • Psikososyal hizmetlerin kapasitesinde yetersizlikler • Önlem alınmadığında bazı gruplarda akut kronik rahatsızlıklarda alevlenme riski • Stigmatizasyon ve belli gruplara karşı saldırı.	• Ekonomik ve sosyal kaygılar nedeniyle öncelik sırasında değişiklik; • Stigmatizasyon • Alınan tedbirlerin getirdiği komplikasyonlar (izolasyon nedeniyle gelişebilecek ruhsal zorluklar, • Yas ve kayıp nedeniyle yapılamayan ritüellerin meydana getirdiği zorluklar • Ruhsal rahatsızlıklarda artış • Sağlık personeli ve diğer hizmet sunumu yapan personelde tükenmişlik ve travmatizasyon		
Öneriler	Öneriler • Kapasite artışı, online eğitim ve destek programlar. • Koruyucu ruh sağlığı uygulamaları. • İncinebilir gruplara yönelik programlar. • Şeffaf bilgi paylaşımı • Önceden hazırlık • Katılımcı yönetim uygulamaları	Öneriler : • Risk odaklı hizmet planlaması , • Sağlık personelinin koruma, tükenmeyi önleyici programlar • Sosyal destek mekanizmalarının desteklenmesi	Öneriler Olası salgın için hazırlık ve deneyimlerin paylaşılıp yaygınlaştırılması	

3.ANA BAŞLIKLAR HALİNDE AÇILMA AŞAMALARI

Önlemlerin sıkılaştırılması veya gevşetilmesi kararları, bilimsel kanıtlara ve gerçek dünya deneyimine dayanmalıdır, ancak ekonomik faktörler, güvenlikle ilgili faktörler, insan hakları, gıda güvenliği, kamuoyu duyarlılığı ve önlemlere uyum gibi diğer kritik faktörler de süreçte devreye girecektir. Bu faktörler gözönüne alınarak Risk Değerlendirme Tablosu'nda riski nedeni ile ileri fazda açılması gereken erken dönemde açılmış bir faaliyet /işyeri varsa, burada riski azaltacak önlemlere uyuma en üst seviyede dikkat çekilmesi ve açılımın vaka sayılarına yansımaları mutlaka dikkatle izlenmelidir.

Mevcut kanıtlara dayanarak, en mantıklı senaryo, serpiştirilmiş tekrarlayan salgın dalgaları içeren düşük seviyeli bulaş dönemleridir. Ancak açılma süreci iyi yönetilemezse ve toplumun kurallara uyum derecesine bağlı olarak büyük dalgalanmaların da görülebilme olasılığı vardır. Önlemleri uygulamaya koyma, değiştirme veya kaldırma kararı standart bir metodoloji ile yapılan risk değerlendirmesine dayanmalıdır.

Normalleşme aşamasında, toplum desteği ve işletmelerin kurallara uyumu çok önemlidir. Hangi konuların ve faktörlerin göz önüne alınarak tekrardan açılmaya gidildiği şeffaf bir şekilde toplum ile paylaşılmalıdır. Bilgi şeffaf verilmediğinde; şüphe, kaygı, riskli davranışlarda bulunma, yanlış bilginin yayılması, doğru olmayan bilgiye inanma gibi sonuçları doğurur. Bu nedenle açılma kriterleri ve süreçleri şeffaf olmalıdır.

Önlemler ile ilgili karar alırken, ulusal düzeyde olduğu kadar yerel düzeyde de önlemlerin alınmasının gerekliliği unutulmamalıdır. Aşamaların planlanması ve hayata geçişi sürecinde toplumu temsil eden tarafların mümkün olduğu kadar sürece dahil edilmesi gerekir. Özellikle yerel yönetimlere bu süreçte önemli sorumluluklar düşecektir.

Açılma gerçekleşen kamuya açık iş yerlerinde fizik mesafe ve hijyen önlemlerine ne düzeyde uyulduğunun denetimlerinin zabıtarlarca yaygın ve düzenli olarak yapılması ve önlemleri uygulamayan işletmelerin cezai işlemlerinin mülki amirlerce uygulanmasının sağlanmalıdır. Bu süreç ancak yerel devlet otoritelerinin yerel yönetimlerle iş birliği ve ortak çalışması ile etkili olabilir.

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
TEMEL HİZMET NİTELİĞİ OLMAYAN İŞYERLERİ			
Lokantalar	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallarla açılabilir. Her 10 m ² 'de 1 masa olacak şekilde kapasite sınırlandırılmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- ilgili yönergeleri uygulanmalıdır.	Açık
Barlar ve eğlence alanları	Kapalı	Kapalı	Açılabilir İnsan yoğunluğu açısından risklidir. Bar ve eğlence mekanları doluluk oranı azaltılarak ve özel önlemler ile açılabilir.
Salon, spa ve diğer kişisel bakım merkezleri	Kapalı	Kapalı	Açılabilir Yakın temas olduğu için risklidir. Doluluk oranı azaltılarak ve özel önlemler ile açılabilir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
Mağazalar	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile 200 m ² 'den küçük mağazalar açılabilir. Kapasite sınırlandırması m ² 'ye göre yapılmalı, içeride bulunması gereken maksimum kişi sayısı belirlenerek	200 m ² 'den büyük mağazalar açılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallar sürdürülmelidir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.	Açık

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
	mağazaların kapılarına görünecek şekilde asılmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.		
Alışveriş Merkezleri¹¹	Kapalı	Açılabilir Mağazaların kapısı açık alana açılıyorsa 2. Aşamada açılabilir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- AVM ve AVM İşyerlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır	Açık Tamamen kapalı alan ise 3. aşamada açılmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- AVM ve AVM İşyerlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.
Spor/fitness salonları	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallar ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
Sinema, tiyatro ve kapalı alan eğlenceleri	Kapalı	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili

¹¹ AVM'lerde Alınacak Önlemler için bakınız: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/toplumda-salgin-yonetimi/COVID19-AVMveAVMlc%C4%B1ndekiIsYerlerindeAlinacakOnlemler-09052020.pdf>

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
			kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
Büyük açık alan konserleri, spor müsabakaları	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır.
Büyük kapalı alan konserleri, spor aktiviteleri	Kapalı	Kapalı	Doluluk oranı azaltılarak ve özel önlemler ile açılabilir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
Berber, kuaför, güzellik salonu vb¹²	Kapalı	Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile 200 m ² 'den küçük salonlar açılabilir. Doluluk oranı sınırlandırılması m ² 'ye göre yapılmalı, içeride bulunması gereken maksimum kişi sayısı belirlenerek kapılara asılmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Berber Kuaför ve Güzellik	Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Berber Kuaför ve Güzellik Salonlarında Alınması Gereken Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.

¹² Berber, kuaför vd alınacak önlemler için bakınız: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/toplumda-salgin-yonetimi/COVID19-BerberKuaforveGuzellikSalonlarindaAlinmasiGerekenOnlemler-06052020.pdf>

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		Salonlarında Alınması Gereken Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.	
TOPLANMA ALANLARI			
İbadethaneler	Kapalı	Açılabilir. Riski yüksek olduğu halde katı fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik kuralları uygulanmak ve seccadeler arası fiziksel mesafe korunmak suretiyle açılabilir. Camiler %50 doluluk ile sınırlandırılmalıdır. İbadet için gerekli eşyalar (seccade, tespih) kişiler tarafından temin edilmelidir. Hassas/riskli gruplar alınmamalıdır. Abdest alınan mekanlar kapalı olmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik kurallarının uygulanması ve seccadeler arası fiziksel mesafe korunmasının sürdürülmesi sağlanmalıdır. İbadet için gerekli eşyalar (seccade, tespih) kişiler tarafından temin edilmelidir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
Kütüphaneler	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Oturma düzeni en az 1 m fiziksel mesafe sağlanacak ve karşı karşıya oturulmayacak şekilde düzenlenmelidir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Oturma düzeni ile ilgili koşullar sürdürülmelidir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Oturma düzeni ile ilgili koşullar sürdürülmelidir.

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
	Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.		
Ören yerleri /açık hava müzeleri	Açılabilir	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır. Tuvalet dezenfeksiyonunun kontrollü ve sürekli yapılması gereklidir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır. Tuvalet dezenfeksiyonunun kontrollü ve sürekli yapılması gereklidir.
Müzeler/Saraylar	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Tuvalet dezenfeksiyonunun kontrollü ve sürekli yapılması gereklidir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Tuvalet dezenfeksiyonunun kontrollü ve sürekli yapılması gereklidir.
BİREYSEL VE KİTLESEL TOPLANMALAR			
Pazarlar (hayvan pazarları dahil)	Kapalı	Açılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir.

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		Veterinerlik denetimi yapılmalıdır. Celeplerin COVID-19 açısından taranması gerekir. Pazarlıkta tokalaşma ritüeli yapılmamalıdır.	Veterinerlik denetimi yapılmalıdır. Celeplerin COVID-19 açısından taranması gerekir. Pazarlıkta tokalaşma ritüeli yapılmamalıdır.
Spor: Oyunlar, turnuvalar, yarışmalar, ligler	Kapalı	Kapalı	Açık
Spor: Antrenmanlar	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü koşulları sürdürülmelidir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır.
Dini törenler, bayram vb	Kapalı	Kapalı	Açık Etkilenecek nüfusun çok yüksek olması nedeniyle çok yüksek risk taşımaktadır. Bu nedenle 3. Aşamaya kadar açılmasına izin verilmemelidir.
İş dünyası: ürün fuarı, kongre, toplantı, workshop vb	Kapalı	Kapalı	Açık
Eğlence: büyük konserler, festivaller, karnavallar, gösterileri	Kapalı	Kapalı	Açık
Siyasi: seçim kampanyası, oy verme, yürüyüş, miting, protestolar	Kapalı	Kapalı	Açık
Küçük toplantılar (doğumgünü partisi vb)	Yapılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü koşulları ile yapılabilir.	Açık	Açık
Büyük sosyal toplantılar (düğün, cenaze vb)	Kapalı	Açık	Açık

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		50 kişi ile sınırlandırılması koşulu ile yapılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü koşulları ile yapılabilir.	
Hastane ziyaretleri	Ziyaret yasak	Ziyaret yasak	Yasak kaldırılabilir. Yüksek risk taşıdığı için 3.Aşamaya kadar ziyaret yasağı devam etmelidir. Çalışan ve hizmetlilerin kişisel koruyucu ekipmanlar ile müdahale etmesi ve kişisel hijyen kurallarına uyulması zorunludur. 3.aşamada ziyaretçilerin Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi'ne uygun olarak davranması zorunludur.
Yaşlı bakım merkezleri/huzurevleri ziyaretleri	Ziyaret yasak	Ziyaret yasak	Yasak kaldırılabilir. Yüksek risk taşıdığı için 3.Aşamaya kadar ziyaret yasağı devam etmelidir. Çalışan ve hizmetlilerin kişisel koruyucu ekipmanlar ile müdahale etmesi ve kişisel hijyen kurallarına uyulması zorunludur. 3.aşamada ziyaretçilerin Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi'ne uygun olarak davranması zorunludur.
TURİZM, KONAKLAMA			

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
Otel, pansiyonlar, misafirhaneler	Kapalı	Açılabilir. Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Konaklama Tesislerinde Alınması Gereken Önlemler ve Konaklama Tesislerinde Covid-19 Yönetim Kılavuzu yönergeleri uygulanmalıdır.	Açık Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Konaklama Tesislerinde Alınması Gereken Önlemler ve Konaklama Tesislerinde Covid-19 Yönetim Kılavuzu yönergeleri uygulanmalıdır.
ULAŞIM			
Otobüsler	Gereklik nedeniyle açık olmalı ancak riski yüksektir. Esnek mesai saatleri uygulanmalıdır. Kişisel hijyen kuralları uygulanmalıdır, maskesiz yolcu alınmamalıdır. %50 yolcu kapasite uygulaması yapılmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Araç içi temizlik-dezenfeksiyon uygulamaları yapılmalıdır.	Önlemlerin katı bir biçimde uygulanmasına devam edilmelidir.	Önlemlerin katı bir biçimde uygulanmasına devam edilmelidir.
Metro /raylı sistem	Gereklik nedeniyle açık olmalı ancak riski yüksektir. Esnek mesai saatleri uygulanmalıdır. Girişlerde ateş ölçümü yapılmalıdır. Kişisel hijyen kuralları uygulanmalıdır, maskesiz yolcu alınmamalıdır. %50 yolcu kapasite uygulaması yapılmalıdır.	Önlemlerin katı bir biçimde uygulanmasına devam edilmelidir.	Önlemlerin katı bir biçimde uygulanmasına devam edilmelidir.

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
	Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Araç içi temizlik-dezenfeksiyon uygulamaları yapılmalıdır.		
Havalimanları ve uçaklar	Kapalı	Risk derecesi yüksek olmakla birlikte gereklilik nedeniyle 2. Aşamada açılabilir. ¹³	Önlemlerin katı bir biçimde uygulanmasına devam edilmelidir.
Taksi, dolmuş	Doluluk oranı dikkate alınarak 1. Aşamada faaliyet gösterebilir. Şoför maske takmalıdır. Kişisel hijyen kuralları uygulanmalıdır. Araç içindeki temizlik kurallarına uyulmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- Ticari Taksiler ve Taksi Duraklarında Alınması Gereken Önlemler Yönergesi'ne uyulmalıdır.	Önlemlerle faaliyetine devam edebilir.	Önlemlerle faaliyetine devam edebilir.
Deniz ulaşımı: Feribotlar	Açılabilir. Doluluk oranı dikkate alınmalıdır. Ateş ölçüm alanlarının kurulması ve her yolcunun ateşinin ölçülmesi gereklidir. Aracı olan kişilerin araçlarının içinde kalması ile salonlardaki yolcu yoğunluğu azaltılabilir.	Önlemlerle faaliyetine devam edebilir.	Önlemlerle faaliyetine devam edebilir.

¹³ https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/diger_kamu_kuruluslar/COVID19-HavalimanlarindaAlinmasiGerekenOnlemler.pdf

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
	Temizlik kurallarının sıklıkla uygulanması sağlanmalıdır.		
Deniz ulaşımı: şehir içi ulaşım, vapur ve motorlar	Yüksek riske sahip ancak gereklilik nedeniyle açık olması gerekir. Doluluk oranı dikkate alınmalıdır. Ateş ölçüm alanlarının kurulması ve her yolcunun ateşinin ölçülmesi gereklidir. Aracı olan kişilerin araçlarının içinde kalması ile salonlardaki yolcu yoğunluğu azaltılabilir. Temizlik kurallarının sıklıkla uygulanması sağlanmalıdır. Yoğun hatlarda bekleme salonlarının fiziksel mesafeye uygun şekilde düzenlenmesi gereklidir. %50 kapasiteyle ve diğer önlemlerin katı bir biçimde uygulanmasıyla açılabilir.	Doluluk oranı sınırlaması ve diğer önlemler ile faaliyetine devam edebilir.	Önlemlerle faaliyetine devam edebilir.
AÇIKHAVA ALANLARI			
Parklar, yürüyüş yolları, açık alanlar	Açılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir.	Açık Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü sürdürülmelidir.	Açık İlımlı fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü sürdürülmelidir.

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
	Park girişinde ve çeşitli yerlerinde uyulması gereken kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır. Eve en yakın parka gidilmelidir. Park kalabalık ise girilmemeli, eve dönülmeli, günün تنها olan başka bir saatinde yeniden gidilmelidir. Hafta sonları mümkünse parka gidilmemelidir. Hasta iken parka gidilmemelidir¹⁴	Park girişinde ve çeşitli yerlerinde uyulması gereken kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır.	Park girişinde ve çeşitli yerlerinde uyulması gereken kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır.
Parklardaki spor aletleri	Açılabilir. Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulu ile açılabilir. Spor aletlerinin COVID19 ilişkili güvenli kullanımına yönelik kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.	Açık Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulları sürdürülmelidir. Park girişinde ve çeşitli yerlerinde uyulması gereken kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.	Açık Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulları sürdürülmelidir. Park girişinde ve çeşitli yerlerinde uyulması gereken kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.
Koşu parkurları	Açılabilir. Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulu ile açılabilir. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.	Açık Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulları sürdürülmelidir.	Açık Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulları sürdürülmelidir.
Açık havuzlar	Kapalı	Açılabilir.	Açık

¹⁴ <https://www.opb.org/news/article/oregon-state-parks-remind-people-to-adhere-to-public-health-guidelines/>

İşyeri /Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir. Ateş ölçümleri yapılarak havuzlar kullandırılmalıdır. Uygun dezenfeksiyon, kişi sayısının sınırlandırılması başta olmak üzere özel önlemlerle açılabilir. Şezlongların temizliği düzenli olarak yapılmalıdır. Kabinlerin, duşların v.b alanların temizliği düzenli yapılmalıdır. Ortak kapalı mekanlar kapalı tutulmaya devam edilmelidir.	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü koşulları sürdürülmelidir.
Kapalı havuzlar	Kapalı	Kapalı	Açılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Kabin dezenfeksiyonu sağlanmalıdır. Plaj eğlenceleri fiziksel mesafeye uygun olarak yapılmalıdır. Şezlonglar her kullanımdan sonra dezenfekte edilmelidir. Ortak kapalı mekanlar kapalı tutulmaya devam edilmelidir.
Plajlar	Kapalı	Açılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir.	Açık

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Kabin dezenfeksiyonu sağlanmalıdır. Plaj eğlenceleri fiziksel mesafeye uygun olarak yapılmalıdır. Şezlonglar her kullanımdan sonra dezenfekte edilmelidir. Ortak kapalı mekanlar kapalı tutulmaya devam edilmelidir.	
Oyun alanları, açık dinlenme yerleri	Açılabilir. Park çevrelerinde yönlendirici/ bilgilendirici görseller bulundurulmalı Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik kuralları uygulanmalıdır. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.	Önlemlere devam edilmelidir.	Önlemlere devam edilmelidir.
OKULLAR VE KREŞLER			
Kreş, okul öncesi kurumlar	Kapalı	Açılabilir. Risk yüksek olmasına rağmen, iş hayatının bir ölçüde başlayacak olması nedeniyle kreşler 2. Aşamada açılabilir.	Açık Tanımlanan önlemlerin uygulanması sürdürülmelidir.

İşyeri / Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		Genel temizlik kuralları, oyun alanlarının temizlik ve dezenfeksiyonu solunum ve cilt iritasyonuna neden olmayacak şekilde yapılmalıdır. Çocuk park alanları için temizlik kurallarına uyulmalıdır. Yeme-içme sırasında tek kullanımlık malzemeler ile servis yapılması gereklidir.	
İlk ve orta okullar (lise dahil)	Kapalı	Kapalı	Açılabilir.
Temaslı okul sporları	Kapalı	Kapalı	Açılabilir.
Temas olmayan okul sporları	Kapalı	Açılabilir	Açık
Yaz kampları	Kapalı	Açılabilir Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Kapalı ortamdaki ortak alanlar (yeme-içme amaçlı) kapatılmalıdır.	Açık
Yüksek öğrenim	Kapalı	Kapalı	Gerekli önlemlerle açılabilir.
Yurtlar	Kapalı	Kapalı	Gerekli önlemlerle açılabilir.
Kurslar (İSMEK vb)	Kapalı	Açılabilir	Açık

İşyeri /Faaliyet / Kurum	Aşama 1	Aşama 2	Aşama 3
		Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Oturma düzeni en az 1 m fiziksel mesafe sağlanacak ve karşı karşıya oturulmayacak şekilde düzenlenmelidir. Kapalı ortamdaki ortak alanlar (yeme-içme amaçlı) kapatılmalıdır.	

4. SONUÇ

Bugün elimizdeki tek etkili strateji fizik mesafenin korunmasını sağlayan sıkı tedbirlerdir. Bu tedbirlerin çok uzun süre sürdürülebilmesi de mümkün görünmemektedir. Hem ekonomik hem de diğer hastalıklar ve ruhsal açıdan da zorlayıcıdır. Bu nedenle salgının seyrine göre aşamalı olarak önlemlerin kaldırılması değerlendirilmelidir. Önlemlerin sıkılaştırılması veya gevşetilmesi kararları, bilimsel kanıtlara ve gerçek dünya deneyimine dayanmalı ve ekonomik faktörler, güvenlikle ilgili faktörler, insan hakları, gıda güvenliği, kamuoyu duyarlılığı ve önlemlere uyum gibi diğer kritik faktörler devreye girecektir. Bu faktörler mecburen göz önüne alınarak Risk değerlendirme tablosunda sayılan risk değerlendirmeleri sonucu ileri aşamada açılması gereken yerler erken dönemde açılmış ise mutlaka riski azaltacak önlemlere uyuma maksimum dikkat çekilmesi ve her açılışın mutlaka vaka sayılarına yansımaları dikkatle izlenmelidir.

Normalleşme aşamasında, toplum desteği ve işletmelerin kurallara uyumu çok önemlidir. Hangi konular göz önüne alınarak, hangi faktörler göz önüne alınarak tekrardan açılmaya gidilmiştir, bu noktalar şeffaf bir şekilde halk ile paylaşılmalıdır. Bilgi şeffaf verilmediğinde; şüphecilik, kaygı, riskli davranışlarda bulunma, yanlış bilginin yayılması, doğru olmayan bilgiye inanma gibi sonuçları doğurur. Bu nedenle açılma kriterleri ve süreç şeffaf olmalıdır.

Önlemler ile ilgili karar alırken, ulusal düzeyde olduğu kadar yerel düzeyde de önlemlerin alınmasının gerekliliği unutulmamalıdır. Aşamaların planlanması ve hayata geçişi sürecinde toplumu temsil eden tüm yapıların mümkün olduğu kadar sürece dahil edilmesi gerekir. Özellikle yerel yönetimlere bu süreçte önemli sorumluluklar düşecektir.

Açılma gerçekleşen kamuya açık iş yerlerinde fizik mesafe ve hijyen önlemlerine ne düzeyde uyulduğunun denetimlerinin zabıtarca yaygın ve düzenli olarak yapılması ve önlemleri uygulamayan işletmelerin cezai işlemlerinin mülki amirlerce uygulanmasının sağlanması çok önemlidir. Bu süreç ancak yerel devlet otoritelerinin yerel yönetimlerle iş birliği ve ortak çalışması ile etkili olabilir.

EK : AÇILMA SÜRECİNDE RİSK DEĞERLENDİRMESİ

Risk değerlendirmesi yaklaşımı, birden fazla özelliği bir arada değerlendirebilmek için sıklıkla başvurulan bir yöntemdir.

Yeniden açılmanın aşamalarını belirlerken kullanılabilecek bazı özellikler söz konusudur.

Bunlar:

1. Temas yoğunluğu
2. Temas sayısı
3. Riskin önlenabilir olması
4. Etkilenecek nüfusun büyüklüğü

Bu kriterler sonucunda, açılması planlanan faaliyet/işyeri/kurumun, salgının yeniden alevlenmesi açısından önem derecesi belirlenebilir.

1. Kriter: Temas Yoğunluğu

Yakından uzak mesafeye kadar olan “temas tipi” ile kısıdan uzuna kadar tanımlanan “temas süresi”nin bileşenidir. “Düşük, orta ve yüksek” olarak derecelendirilir. Örneğin bir mağazada birinin yanından geçmek, kısa süreli ve uzak bir temas yoğunluğudur ve düşük risk olarak değerlendirilir.

2. Kriter: Temas Sayısı

Temas sayısı düşük, orta veya yüksek olarak değerlendirilir, kişi sayısı ortalama olarak aynı anda ortamda bulunabilecek yaklaşık kişi sayısı olarak tanımlanır. Daha fazla sayıda kişinin daha riskli olduğu varsayılır, “düşük, orta ve yüksek” olarak derecelendirilir.

3. Kriter: Önlemlerin Riski Azaltma Potansiyeli

Etki azaltma önlemlerinin bu riskleri ne ölçüde azaltabileceğidir. Riski azaltmak için faaliyetlerin ne ölçüde değiştirilebileceğinin nitel bir değerlendirmesidir. “Düşük, orta ve yüksek” olarak derecelendirilir.

4. Kriter: Etkilenecek nüfusun büyüklüğü

Yukarıdaki üç kriterin ortaya çıkartacağı genel bir risk durumunun kaç kişiyi etkileyeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kriter yeniden açılma sırasında yaşanabilecek olumsuz bir durum sonucunda salgının hangi boyutta geri geleceğini tahmin etmek açısından önemlidir.

Düşük : az sayıda kişi

Orta : sınırlı bir grup

Büyük : çok sayıda kişi, kitlesel etkilenme

5. Önem Derecesi

Dört kriterin birlikte değerlendirilmesiyle düşük, orta, yüksek olmak üzere üç kategori olarak önem derecesi belirlenmelidir.

RİSK TABLOLARI

	<i>Kategori</i>	<i>Temas Yoğunluğu</i>	<i>Temas Sayısı</i>	<i>Risk Azaltma Potansiyeli</i>	<i>Etkilenecek nüfusun büyüklüğü</i>	<i>Önem derecesi</i>	<i>Hangi fazda açılmalı</i>	<i>Önlemler</i>
<i>TEMEL HİZMET NİTELİĞİ OLMAYAN İŞYERLERİ</i>	Lokantalar	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallarla açılabilir. Her 10 m ² 'de 1 masa olacak şekilde kapasite sınırlandırılmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- ilgili yönergeleri uygulanmalıdır.
	Barlar ve eğlence alanları	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	3	
	Salon, spa vd kişisel bakım merkezleri	Yüksek	Düşük	Orta	Düşük	Yüksek	3	
	Mağazalar	Düşük	Orta	Orta	Yüksek	Düşük/Orta	1 2	200 m ² 'den küçük mağazalar açılabilir. 200 m ² 'den büyük mağazalar açılabilir. SB'nın ilgili her faaliyet için tanımladığı İşyerlerinde Alınacak Önlemler Yönergeleri uygulanmalıdır.
	Alışveriş Merkezleri	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek /Orta	Yüksek	2 / 3	Mağazaların kapısı açık alana açılıyorsa 2. Aşamada, tamamen kapalı alan ise 3.Aşamada açılmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- AVM ve AVM İşyerlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.
	Spor/fitness salonları	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler	
TOPLANMA ALANLARI							doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.	
	Sinema, tiyatro ve kapalı alan eğlenceleri	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	3	
	Büyük açık alan konserleri, spor müsabakaları	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır.
	Büyük kapalı alan konserleri, spor aktiviteleri	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	3	
	Berber, kuaför, güzellik salonu vb ¹⁵	Yüksek	Orta	Orta/ Yüksek	Orta	Orta/Yüksek	2	Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- Berber Kuaför ve Güzellik Salonlarında Alınması Gereken Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.
	İbadethaneler	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	Yüksek	2	Riski yüksek olduğu halde katı fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik kuralları uygulanarak ve seccadeler arası fiziksel mesafe korunmak suretiyle açılabilir. Camiler %50 doluluk ile sınırlandırılmalıdır.

¹⁵ Berber, kuaför vd alınacak önlemler için bakınız: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/toplumda-salgin-yonetimi/COVID19-BerberKuaforveGuzellikSalonlarindaAlinmasiGerekenOnlemler-06052020.pdf>

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler
							İbadet için gerekli eşyalar (seccade, tespih) kişiler tarafından temin edilmelidir. Hassas/riskli gruplar alınmamalıdır. Abdest alınan mekanlar kapalı olmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
Kütüphaneler	Düşük	Düşük	Yüksek	Orta	Düşük	1	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Oturma düzeni ile ilgili koşullar sürdürülmelidir.
Ören yerleri /açık hava müzeleri	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	1	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır. Tuvalet dezenfeksiyonunun kontrollü ve sürekli yapılması gereklidir.
Müzeler/saraylar	Orta	Orta	Orta	Düşük	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Tuvalet dezenfeksiyonunun kontrollü ve sürekli yapılması gereklidir.

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler	
BİREYSEL VE KİTLESEL TOPLANMALAR	Pazarlar (hayvan pazarları dahil)	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	2	Risk yüksek olmasına rağmen önlemlerle 2. aşama açılabilir. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Veterinerlik denetimi yapılmalıdır. Celeplerin COVID-19 açısından taranması gerekir. Pazarlıkta tokalaşma ritüeli yapılmamalıdır.
	Spor: Oyunlar, turnuvalar, yarışmalar, ligler	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta/Yüksek	Yüksek	3	
	Spor: Antrenmanlar	Yüksek (spor türüne bağlı olarak)	Orta	Orta	Düşük	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü koşulları sürdürülmelidir. Ortak kapalı alanlar (yeme-içme alanları) açılmamalıdır.
	Dini törenler, bayram vb	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	Yüksek	3	
	İş dünyası: ürün fuarı, kongre, toplantı, workshop vb	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	3	
	Eğlence: büyük konserler, festivaller, karnavallar, gösterileri	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	3	
	Siyasi: seçim kampanyası, oy	Yüksek	Yüksek	Düşük/Orta	Yüksek	Yüksek	3	

<i>Kategori</i>	<i>Temas Yoğunluğu</i>	<i>Temas Sayısı</i>	<i>Risk Azaltma Potansiyeli</i>	<i>Etkilenecek nüfusun büyüklüğü</i>	<i>Önem derecesi</i>	<i>Hangi fazda açılmalı</i>	<i>Önlemler</i>
verme, yürüyüş, miting, protestolar							
Küçük toplantılar (doğum günü partisi vb)	Yüksek	Orta	Yüksek	Düşük	Düşük/Orta	1	
Büyük sosyal toplantılar (düğün, cenaze vb)	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	3	
Yaşlı bakım merkezleri/huzurevleri ziyaretleri	Yüksek	Orta	Orta	Düşük	Yüksek	3	Yüksek risk taşıdığı için 3.Aşamaya kadar ziyaret yasağı devam etmelidir. Çalışan ve hizmetlilerin kişisel koruyucu ekipmanlar ile müdahale etmesi ve kişisel hijyen kurallarına uyulması zorunludur. 3.aşamada ziyaretçilerin Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi'ne uygun olarak davranması zorunludur.
Hastane ziyaretleri	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	3	Yüksek risk taşıdığı için 3.Aşamaya kadar ziyaret yasağı devam etmelidir. Çalışan ve hizmetlilerin kişisel koruyucu ekipmanlar ile müdahale etmesi ve kişisel hijyen kurallarına uyulması zorunludur. 3.aşamada ziyaretçilerin Sağlık Bakanlığı'nın COVID19-Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezlerinde Alınacak Önlemler Yönergesi'ne uygun olarak davranması zorunludur.
<i>TURİZM</i> Otel ve pansiyonlar	Yüksek	Orta/Yüksek	Orta	Orta	Orta/Yüksek	2	Özel önlemler ile açılabilir.

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler	
ULAŞIM							Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulları sürdürülmelidir. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- Konaklama Tesislerinde Alınması Gereken Önlemler ve Konaklama Tesislerinde Covid-19 Yönetim Kılavuzu yönergeleri uygulanmalıdır.	
	Otobüsler	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	Yüksek	1	Gereklilik nedeniyle açık olmalı ancak riski yüksektir. Esnek mesai saatleri uygulanmalıdır. Kişisel hijyen kuralları uygulanmalıdır, maskesiz yolcu alınmamalıdır. %50 yolcu kapasite uygulaması yapılmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Araç içi temizlik-dezenfeksiyon uygulamaları yapılmalıdır.
	Metro /raylı sistem	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	Yüksek	1	Gereklilik nedeniyle açık olmalı ancak riski yüksektir. Esnek mesai saatleri uygulanmalıdır. Girişlerde ateş ölçümü yapılmalıdır. Kişisel hijyen kuralları uygulanmalıdır, maskesiz yolcu alınmamalıdır. %50 yolcu kapasite uygulaması yapılmalıdır. Havalandırma sistemi temiz hava sirkülasyonunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler
Uçaklar	Yüksek	Yüksek	Orta	Yüksek	Yüksek	2	Araç içi temizlik-dezenfeksiyon uygulamaları yapılmalıdır. Sağlık Bakanlığı Havalimanlarında Alınması Gereken Önlemler¹⁶ Mümkün olduğunca uçak seyahatlerinin özellikle uluslararası seyahatlerin yapılmaması önerilir¹⁷ Hepa filtreler etkin, ameliyathane düzeyinde süzücü filtreler havayı virüsler da dahil mikroorganizmalardan arındırıyor ancak fiziksel mesafe korunması zor olduğu için hasta kişi olduğu takdirde yakın mesafedekilere bulaştırma riski var. Maske ile seyahat önerilir. Ayrıca genel kurallara uyulması öneriliyor: El hijyeni. Araya siperlik koyulabilir. Havaalanı ve araç içi temizlik ve dezenfeksiyon önlemleri
Taksi, dolmuş	Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Orta	1	Doluluk oranı dikkate alınarak 1. Aşamada faaliyet gösterebilir. Şoför maske takmalıdır. Kişisel hijyen kuralları uygulanmalıdır. Araç içindeki temizlik kurallarına uyulmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nın COVID19- Ticari Taksiler ve Taksi Duraklarında Alınması

¹⁶ https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/diger_kamu_kuruluslar/COVID19-HavalimanlarındaAlınmasıGerekenOnlemler.pdf

¹⁷ (<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/travelers/faqs.html>)

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler
							Gereken Önlemler Yönergesi'ne uyulmalıdır.
Deniz ulaşımı: Feribotlar	Orta	Orta	Orta	Orta/Yüksek	Orta	1	Doluluk oranı dikkate alınmalıdır. Ateş ölçüm alanlarının kurulması ve her yolcunun ateşinin ölçülmesi gereklidir. Aracı olan kişilerin araçlarının içinde kalması ile salonlardaki yolcu yoğunluğu azaltılabilir. Temizlik kurallarının sıklıkla uygulanması sağlanmalıdır.
Deniz ulaşımı: şehir içi ulaşım, vapur ve motorlar	Yüksek	Yüksek	Düşük/Orta	Yüksek	Yüksek	1	Yüksek riske sahip ancak gereklilik nedeniyle açık olması gerekir. Doluluk oranı dikkate alınmalıdır. Ateş ölçüm alanlarının kurulması ve her yolcunun ateşinin ölçülmesi gereklidir. Aracı olan kişilerin araçlarının içinde kalması ile salonlardaki yolcu yoğunluğu azaltılabilir. Temizlik kurallarının sıklıkla uygulanması sağlanmalıdır. Yoğun hatlarda bekleme salonlarının fiziksel mesafeye uygun şekilde düzenlenmesi gereklidir.

	Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler
AÇIKHAVA ALANLARI	Parklar, yürüyüş yolları, açık alanlar	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Düşük/orta	1	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir. Park girişinde ve çeşitli yerlerinde uyulması gereken kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır. Eve en yakın parka gidilmelidir. Park kalabalık ise girilmemeli, eve dönülmeli, günün تنها olan başka bir saatinde yeniden gidilmelidir. Hafta sonları mümkünse parka gidilmemelidir. Hasta iken parka gidilmemelidir¹⁸
	Parklardaki spor aletleri	Yüksek	Düşük	Yüksek	Orta	Orta	1	Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulu ile açılabilir. Spor aletlerinin COVID19 ilişkili güvenli kullanımına yönelik kurallar ile ilgili bilgilendirici görseller bulunmalıdır. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.
	Koşu parkurları	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	1	Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması koşulu ile açılabilir. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.

¹⁸ <https://www.opb.org/news/article/oregon-state-parks-remind-people-to-adhere-to-public-health-guidelines/>

<i>Kategori</i>	<i>Temas Yoğunluğu</i>	<i>Temas Sayısı</i>	<i>Risk Azaltma Potansiyeli</i>	<i>Etkilenecek nüfusun büyüklüğü</i>	<i>Önem derecesi</i>	<i>Hangi fazda açılmalı</i>	<i>Önlemler</i>
Açık havuzlar	Orta	Düşük	Yüksek	Orta	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir. Ateş ölçümleri yapılarak havuzlar kullanılmalıdır. Uygun dezenfeksiyon, kişi sayısının sınırlandırılması başta olmak üzere özel önlemlerle açılabilir. Şezlongların temizliği düzenli olarak yapılmalıdır. Kabinlerin, duşların v.b alanların temizliği düzenli yapılmalıdır. Ortak kapalı mekanlar kapalı tutulmaya devam edilmelidir.
Kapalı havuzlar	Yüksek	Düşük	Yüksek	Orta	Orta	3	
Plajlar	Düşük	Yüksek	Orta	Orta	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, varsa çalışanların kontrolü koşulları ile açılabilir. Fiziksel mesafe ve kişisel hijyen kurallarına uyulması ve doluluk oranının azaltılması koşulu ile açılabilir. Kabin dezenfeksiyonu sağlanmalıdır. Plaj eğlenceleri fiziksel mesafeye uygun olarak yapılmalıdır. Şezlonglar her kullanımdan sonra dezenfekte edilmelidir. Ortak kapalı mekanlar kapalı tutulmaya devam edilmelidir.

	Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler
OKUL VE KREŞLER	Oyun alanları, açık dinlenme yerleri	Orta	Orta	Orta	Yüksek	Orta	1	Park çevrelerinde yönlendirici/ bilgilendirici görseller bulundurulmalı Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik kuralları uygulanmalıdır. Günlük temizlik yerel yönetimler tarafından yapılmalıdır.
	Kreş, okul öncesi kurumlar	Yüksek	Orta /Yüksek	Düşük	Orta	Orta/Yüksek	2	Risk yüksek olmasına rağmen, iş hayatının bir ölçüde başlayacak olması nedeniyle kreşler 2. Aşamada açılabilir. Genel temizlik kuralları, oyun alanlarının temizlik ve dezenfeksiyonu solunum ve cilt iritasyonuna neden olmayacak şekilde yapılmalıdır. Çocuk park alanları için temizlik kurallarına uyulmalıdır. Yeme-içme sırasında tek kullanımlık malzemeler ile servis yapılması gereklidir.
	İlk ve orta okullar (lise dahil)	Yüksek	Yüksek	Düşük	Yüksek Yaklaşık 1.8 milyon nüfus	Yüksek	3	
	Temaslı okul sporları	Yüksek	Orta/ Yüksek	Düşük	Orta	Orta/Yüksek	3	
	Temas olmayan okul sporları	Düşük	Orta	Yüksek	Orta	Orta	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir.

<i>Kategori</i>	<i>Temas Yoğunluğu</i>	<i>Temas Sayısı</i>	<i>Risk Azaltma Potansiyeli</i>	<i>Etkilenecek nüfusun büyüklüğü</i>	<i>Önem derecesi</i>	<i>Hangi fazda açılmalı</i>	<i>Önlemler</i>
							Kapalı ortamdaki ortak alanlar (yeme-içme amaçlı) kapatılmalıdır
Yaz kampları	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Orta/Yüksek	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Kapalı ortamdaki ortak alanlar (yeme-içme amaçlı) kapatılmalıdır
Yüksek öğrenim	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek Yaklaşık 4 milyon	Yüksek	3	
Yurtlar	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Orta/Yüksek	3	
Kurslar (İSMEK vb)	Yüksek	Yüksek	Orta Yüksek	Orta	Orta/Yüksek	2	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik, çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Kapalı ortamdaki ortak alanlar (yeme-içme amaçlı) kapatılmalıdır . Oturma düzeni en az 1 m fiziksel mesafe sağlanacak ve karşı karşıya oturulmayacak şekilde düzenlenmelidir.
SANAYİ KURULUŞLARI Orta/yüksek: çalışılan yer özelliklerine bağlı olarak	İnşaat sektörü: -inşaat alanı	Orta	Orta	Orta	Orta	2	Sağlık Bakanlığı'nın COVID-19 Kapsamında Şantiyelerde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.
	İnşaat sektörü: -işçi yatakhaneleri	Yüksek	Yüksek	Düşük	Düşük/Orta	2	Sağlık Bakanlığı'nın COVID-19 Kapsamında Şantiyelerde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.
	Tersaneler	Orta	Orta	Orta	Düşük	2	İnşaat sektörüne benzer üretim ve çalışma koşulları olması nedeniyle Sağlık Bakanlığı'nın COVID-19 Kapsamında

Kategori	Temas Yoğunluğu	Temas Sayısı	Risk Azaltma Potansiyeli	Etkilenecek nüfusun büyüklüğü	Önem derecesi	Hangi fazda açılmalı	Önlemler
Tüm küçük ve orta ölçekli esnaf, hizmet ve ticaret sektörleri	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	1	Şantiyelerde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır. Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik ve çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığı'nın küçük ölçekli esnaf ve hizmet sektörü için tanımladığı ilgili yönergeler uygulanmalıdır. 1)COVID-19 Kapalı İşyeri/Ofislerde Alınacak Önlemler 2)COVID-19 Kapsamında Kasap, Manav, Kuruyemişçi, Balıkçı ve Diğer Gıda Satış Yerleri ile İlgili Alınması Gereken Önlemler 3-COVID-19 Kapsamında Kuyumcu, Bijuteri ve Saatçiler ile İlgili Alınması Gereken Önlemler 4-COVID-19 Kapsamında Ayakkabı ve Çanta Satışı Yapan Esnaflar ile İlgili Önlemler 5-COVID-19 Kapsamında Bakkallar İçin Alınacak Korunma Önlemleri
Organize sanayi bölgeleri	Orta/yüksek	Orta	Orta	Orta	Orta	1	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik ve çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığı'nın COVID-19 Kapalı İşyeri/Ofislerde Alınacak Önlemler Yönergesi uygulanmalıdır.
Teknopark şirketleri ile AR-GE ve tasarım merkezleri	Orta/Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Düşük	1	Fiziksel mesafe, kişisel hijyen, temizlik ve çalışanların kontrolü ile ilgili kurallara uymak koşulu ile açılabilir. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığı'nın COVID-19 Kapalı

<i>Kategori</i>	<i>Temas Yoğunluğu</i>	<i>Temas Sayısı</i>	<i>Risk Azaltma Potansiyeli</i>	<i>Etkilenecek nüfusun büyüklüğü</i>	<i>Önem derecesi</i>	<i>Hangi fazda açılmalı</i>	<i>Önlemler</i>
							İşyeri/Ofislerde Alınacak Önlemle Yönergesi uygulanmalıdır.